

УДК 378

ІНФОРМАЦІЙНО - ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ ВЧИТЕЛЯ

Нечепоренко Л.С.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті розглядається проблема сучасних інформаційно-педагогічних технологій формування вчителя з погляду онто-інвайронментальних засад. Суть їх полягає в тому, що всі конкретні питання вивчаються на основі високого теоретико-методологічного рівня сучасної науки, якою є онто-інвайронментальний підхід.

Ключові слова: інформаційні технології, онтопедагогіка, інвайронментальність, гармонічний розвиток особи, професійний успіх, приватний затишок.

ИНФОРМАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ ВОСПИТАНИЯ УЧИТЕЛЯ

Нечепоренко Л. С.

В статье рассматривается проблема современных информационно-педагогических технологий в воспитании учителя с точки зрения онто-инвайронментального подхода. Сущность их заключается в том, что все конкретные вопросы изучаются на основе высокого уровня теоретико-методологического подхода, а именно: онтопедагогического и инвайронментального подходов.

Ключевые слова: информационные технологии, онтопедагогика, инвайронментальная педагогика, гармоническое развитие личности, профессиональный успех, личное благополучие.

INFORMATION - PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES EDUCATION OF TEACHERS

Necheporenko L.S.

The article is devoted to the problem of information-pedagogical technologies education of teachers in the process teaching pedagogical studies with the onto pedagogical and environmental pedagogical and training them to effective professional self - perfection and development of professional abilities

Key words: information-pedagogical technologies, teaching pedagogical, onto pedagogical, environmental pedagogical, professional self-perfection.

До розпаду Союзу РСР класичних університетів налічувалось біля двох десятків, в Україні їх було 5: Харківський, Київський, Дніпропетровський, Одеський. Вони відрізнялись своїми яскравими тенденціями до високого науково-теоретичного й методологічного рівня. Численні кафедри: (так, у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна їх кількість хиталась від 77 до 122) історико-філологічного, природничого, технічного, математичного профілю будувались на основі вивчення класичних і сучасних наук. Безліч наукових спецкурсів (майже кожен професор має по 2-3 спецкурси) з основ наук. І тільки одна кафедра педагогіки та відсутність кафедр з методики викладання окремих дисциплін. Певний період трималась кафедра методики викладання мови, української куратором якої був талановитий мовознавець і педагог, учасник Великої Вітчизняної війни, орденоносець і методист, кандидат філологічних наук, доцент Петро Якович Корж. Його система методичних поглядів органічно перепліталась з основами філологічних україномовних знань, які широко ілюструвались народною мудрістю. П.Я. Корж тісно співробітничав з кафедрою педагогіки. Проведення спільних установчих і підсумкових конференцій з педагогічної практики позитивно сприймалась студентами, науковцями, вчителями й керівниками шкіл м. Харкова й області. Особливої уваги заслуговує ідея П.Я. Коржа про специфіку спецкурсів з педагогіки для різних факультетів.

Виходячи з позиції, що в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна немає широкого розгалуження системи педагогічних наук, педагогічну підготовку здійснює одна кафедра педагогіки, яка є структурним підрозділом факультету психології; вона здійснює загальну професійну підготовку спеціалістів-педагогів.

Традиційне твердження про те, що майстерність педагога проявляється в діяльності, ми доповнюємо тим, що воно втілюється і в погляді, в жестах, міміці, поставі голосу, і в мовчанні. А епітети «важка» тиша, «холодний» погляд, або «теплий» тон і т.п. є оцінкою елементів майстерності вчителя і говорять про нього як фахівця і як людину.

Посилання на популярного, американського автора Д. Карнегі про можливість досягнення успіху в житті найпростішими засобами, починаючи з сьогоднішнього дня та зовнішнього вигляду, є цілком слушними. Але недостатніми для вчителя і серйозної людини тому, що він (Д. Карнегі) абстрагується від глибинних внутрішніх моральних і естетичних переконань. Його думки про те, що найкращий день і час сьогодні, зараз є основним: учні й дорослі повинні відчувати себе щасливим зараз і щомиті. Чого варті наші багатоповерхові наукові конструкції про вибудову щасливого майбутнього, якщо вихованцям зараз зле? Діти живуть, діють, радіють, сьогодні. І вчителю просто необхідно готуватись таким чином, щоб сама його постать, поява в класі викликала задоволення, радість життя, готовність слухати, чути, діяти, почувати себе захищеним і впевненим. Мова йде про те, що вчитель з його світоглядом, професійною майстерністю, загальною культурою є носієм вічного й сучасного. Він втілює у собі всі ланцюги, що пов'язують минуле, сучасне та формує майбутнє. У зв'язку з цим і методи дослідження відшукувались нами такі, які здатні знайти конкретні формулючі шляхи, засоби, умови навчання сучасного вчителя, починаючи все зараз і негайно.

Як відомо, цивілізований Захід, зокрема вчені США, Канади не користуються поняттям «виховання» і не досліджують його суть. Як правило, виховання є прегоративою сім'ї, а школа, вуз лише навчають. Тому в дослідженнях авторів американського континенту домінують поняття навчання (teaching) і освіти (education), а також training (підготовка). Щодо навчання і виховання вчителя, озброєння його знаннями, то головним терміном тут є research on teaching, що можна

перекласти як: дослідження навчання, або одним словом – педагогіка. А в системі Research on teaching головним напрямком підготовки вчителя є озброєння його уміннями навчати дітей (Див. The Goals of Teacher Education. The Alberta Teacher's Association October, 1972).

Але не все «з чужого плеча» є кращим від того, що ми виготовляємо самотужки, що побачили, почули, зробили. Виховання не можна вилучити ні зі школи, ні з вузу. Людина, що починає вчитися, сідає за парту школяра чи студента, слухача зразу ж відчуває потребу у виховному впливові. Як сидіти, стояти, говорити чи мовчати, займатись самотійною роботою чи слухати вчителя – все це є питання і виховання і освіти, і навчання.

Розвиток особистості, в основі якого лежить взаємодія природного й соціального, всього того, що оточує людину, а об'єктивно й усього того, що навмисно організовується з метою її виховання в поєднанні з самовихованням, є завданням і педагогічного вузу, і класичного університету. До зовнішніх ознак і атрибутів прояву педагогічної майстерності ми відносимо все, що спрацьовує на зовнішню привабливість і артистизм учителя.

Систему засобів і прийомів праці з акторами К.С. Станіславського можна використовувати в численних випадках. Методика її використання будується на таких принципах, як:

- створення власного іміджу й зміна його у відповідності до обставин;
- використання можливостей костюму для підкреслення переваг своєї фігури, постаті, вдачі, привабливості взагалі;
- оволодіння посмішкою. Усміхнене обличчя як перепустка до класу;
- легкість ходи й опанування красивою поставою;
- оволодіння технікою голосу, пошук власного тембру звучання голосу, зміна звучання голосу в залежності від настрою і поведінки класу;
- опанування магією впливу на клас самою своєю персоною. Прямий і боковий погляд, недоліки й переваги кожного з них для вчителя є педагогічною технікою, якою можна легко й просто опанувати;
- вибір костюму й зміна аксесуарів у залежності від місця, часу, оточення;

- визначеність педагогічних завдань і зверхзавдань;
- можливість (право) помилки й діалектичність її усунення;
- відношення учителя до моди;
- комунікабельність і комунікативність педагога;
- право на творчість;
- майстерність спілкування;
- культура мови, мовлення, культура мовленнєвої діяльності. Магія слова, голосу, звуку, міміки залишається досі не дослідженими в педагогіці, хоч деякі намагання спостерігаються.

Маючи на увазі надзвичайно широку інтегрованість навчально-виховного процесу, нами для визначення сутності педмайстерності запозичувались елементи із техніки й технології дипломатії, знання екології, права, культури мови, театральної педагогіки, акторської майстерності та ін. Окремо виділяємо метод вправлення у педагогічній поведінці.

Таким чином, створювана нами модель педагогічного процесу, спрямованого на формування майбутнього вчителя-майстра для його успішної роботи з організації і реалізації навчально-виховної діяльності учнів відрізняється від уже відомого досвіду й публікацій такого напрямку тим, що нами поглиблюється і розширюється сутність основ педагогічної майстерності. Провідними в нашій моделі педагогічної майстерності можна назвати такі три:

1) визнання вирішальних можливостей особистості вчителя і створення умов для їх розвитку й реалізації. Увага до внутрішнього світу вчителя, що формується на основі вічних морально-духовних добродієчинників, якими є Віра, Надія, Любов;

2) вибір і розкриття змісту і методів по опануванню людинознавчою інформацією з метою її осмислення і практичного застосування;

3) створення умов для всебічного і гармонійного розвитку індивідуальності кожного студента як неповторного й унікального явища, від якого залежить щастя майбутніх поколінь, і а його успіх і щасливе життя знаходиться у його власних руках. І здійснюється така робота як у процесі самовиховання, так і в освітній діяльності університету.

Правомірність і доцільність нашої методології і методики підтверджується тим, що: 1) нами створений позитивний новий досвід, нова педагогічна технологія навчання студента – майбутнього вчите-

ля, як носія не тільки сучасних поглядів на освітній процес, але й цікаву особистість, здатну бути щасливою, як у своїй діяльності, так і в приватному житті, бо знає історію свого роду, сім'ї та вміє виконати чи модернізувати задані умови; 2) розроблені нові підходи до відбору змісту педагогічної освіти й створення нових навчальних курсів і спецкурсів, що забезпечують збір фактичного цікавого універсального матеріалу з суміжних наукових галузей; 3) створена нова система методів дослідження процесу навчання і виховання вчителя на основі розвитку нових галузей педагогічної науки – онтопедагогіки, телеології, теології, інвайронментальної педагогіки.

В даному випадку автор є дослідником нової педагогічної ідеї про поєднання у єдиному педагогічному процесі формування вчителя як професіонала й цікавої (доброї і щасливої) особистості. Розроблені й опубліковані нами науково-педагогічні матеріали з питань онтоінвайронментальної теорії і практики освіти спираються на відомі й визначні праці таких природознавців, як К.А. Гельвецій, І.І. Мечніков, В.І. Вернадський, В.Ф. Войно-Ясенецький, а також правознавців, юристів, акторів, медиків, філософів, митців взагалі.

Таким чином, основи педагогічної майстерності розглядаються нами з погляду розкриття глибоких сутнісних сил і можливостей учителя як успішної, щасливої особистості, яка є носієм вищих моральних духовних цінностей, в основі яких лежать відомі вічні добродієвці Віра, Надія, Любов. Міцно й послідовно засвоюються настанови про виконання десяти заповітів Христа та утримання від семи смертних гріхів, якими є гнів, гордіня, лінь, срібнолюбство, ненависть, заздрість, розпуста.

Мова йде про те, що студент будь-якого університету в процесі опанування професійною освітою і майстерністю майбутньої діяльності засвоює систему і таких знань, умінь і навичок про те, як стати щасливою особистістю, домогтися успіху не тільки в службових умовах, але зуміти жити в мирі й злагоді з усім світом і самим собою. Ніяка діяльність, дія, виконання низки виробничих завдань не буде успішною, якщо її учасники не володіють особистісною культурою, якщо внутрішній стан спеціаліста перебуває в дискомфортному положенні.

Нешасливий у своєму житті учитель і керівник не знає того, як його підлеглим виконати виробничі завдання найкоротшим шляхом.

Тільки той, хто сам знає дорогу до успіху, готовий разом з іншими перемагати, може вважатись майстром. Як засвідчує наше тривале дослідження провідним компонентом такого складного утворення, як індивідуально-особистісна культура, є гуманітарні знання. Сутність індивідуально-особистісної культури визначається рівнем знань і характером умінь та навичок застосування їх у професійній і громадській діяльності, в поведінці, спілкуванні. Професіоналізм і компетентність вчителя і керівника суттєво відрізняється від інших спеціалістів тим, що раз і назавжди дається професіоналу і що ніяк не змінюється, що є стабільним. Зовсім це не так у роботі з людьми, особливо з дітьми та молоддю. Стабільним є потреба й необхідність змін поведінки у відповідності до обставин і ситуацій, які в роботі будь-якого спеціаліста є постійно змінюваними величинами. Саме готовність і здатність до постійних творчих змін у виборі змісту та організаційних форм і методів діяльності є характерною ознакою хорошого педагога. Щоразу змінюючись та адекватно реагуючи на постійно нові зміни й переміни, професіонал школи не переступає межі недозволеного, межі між правильною і неправильною поведінкою. Мірилом такого рівня майстерності є особистісна культура. Вона містить у собі певні внутрішні механізми, які проявляються у своєму зовнішньому вираженні, як-то: в характері мовленнєвої діяльності, в жестах, міміці, посмішці, поставі голови, манері ходити, стояти, дивитись, говорити чи тримати паузу, звертатись до учня чи колеги за іменем чи прізвиськом, ім'ям та по-батькові чи з допомогою якогось нейтрального слова – колего, друже, молодий чоловіче, пане та ін.

В особистісну культуру ми включаємо сукупність внутрішніх і зовнішніх характеристик, які є органічно притаманними людині, входять у структуру його особистості, допомагають йому діяти в своєму колективі чи за його межами.

В Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна кафедрою педагогіки протягом останніх років викладання педагогіки і спецкурсів здійснюється саме на основі забезпечення особистісного підходу до засвоєння знань, умінь, навичок з акцентом на принципи природовідповідності, самовиховання і саморозвитку, самопізнання і самореалізації, індивідуального й колективного комфорту. Мова йде про те, що педагогіка як наука й мистецтво викладається нами в такій

спосіб, щоб ця навчальна дисципліна сприймалась як така, що необхідна кожній людині, кожному учневі, студентові для того, щоб якнайкраще скористатись нею в своєму повсякденному житті для забезпечення оптимальних умов власної життєдіяльності, розкритті власного «Я» та щоб знати, як краще керувати процесом навчання чи іншими видами роботи. Наших студентів ми спрямовуємо на те, що педагогіка як наука і мистецтво, розкриваючи закони виховання особистості, а також техніку й технологію їх використання, дає в руки кожного індивідуума ефективне знаряддя, користуючись яким можна впливати на інших і на себе в бажаному напрямку. В перелік особистісно значимих педагогічних знань, умінь, якостей ми включасмо такі життєво важливі, як:

- можливість нового, власного вибору, готовність скористатись правом вибору як для себе, так і для інших;
- зміцнення здоров'я, боротьба за активне довголіття;
- розумовий розвиток, вдосконалення пізнавальних здібностей (безмежне в принципі);
- оволодіння моральною і естетичною культурою;
- екологічно-валеологічне навчання і виховання;
- духовна досконалість, яка не знає меж, здатна зміцнювати фізично (берегти гармонію індивідуальну, групову, в межах Космосу);
- висока працездатність;
- професіоналізм, компетентність, широка ерудиція, інтелігентність та ін.

Широко використовуючи різноманітні літературні джерела, які з'явилися в останні роки в зв'язку з утворенням самостійної України та перебудовою, ми самою постановкою проблеми особистісної культури даємо в руки студента; ідею широкого вибору шляхів самопізнання і способів самореалізації. Багатомірність світу свідчить про багатоплановість самої людини і можливість індивідуального пошуку свого сповідального шляху, який веде до успіху. Велика соціальна проблема пошуку свого сповідального шляху співзвучна з визначенням самого сенсу буття. Визначеність його знімає безліч морально-психологічних питань, бо дає змогу планувати близькі й далекі завдання та виконувати їх праведними засобами.

Реально виникає потреба в пошуках нових підходів до ідеї успіху в професійній діяльності та соціального захисту. Ми дійшли висновку,

що прийшов час поставити питання про телеологію педагогіки – галузь науки про досягнення успіху педагогічними засобами кожним. Мова йде про те, що коли кожен викладач університету починає дбати про самопочуття студента, то потім випускник стає співчутливо відноситись до колег, до співробітників, а обнімаючи посаду керівника такий спеціаліст стає бажаним на будь-якій роботі. Вдома вік теж намагається рухатись добродійними шляхами. Педагогіка особистості (онтопедагогіка), як наука про навчання та виховання особи жити в злагоді й гармонії з собою та довкіллям, пропонується нами як альтернатива традиційній педагогіці (виховання в колективі, для колективу і через колектив. Але разом з тим онтопедагогіка передбачає і можливість добровільного входження у спілкування, співпрацю, співжиття з іншими членами сім'ї, групи. Як помітив на початку ХХ століття М.О. Бердяєв (6) людина не може бути щасливою наодинці. Мова йде про безмежні відмінності однієї особи від іншої, але для всіх залишається потреба поєднувати свою долю з іншими для повноти щастя. І тут постає одне із найскладніших завдань педагогіки: як жити в злагоді, як формувати колектив учнів, у якому всім його членам було б затишно. Інша галузь науки – інвайронментальна педагогіка – теж вже нагромадила певний фактичний матеріал, який і дозволяє виділити її в окрему галузь науки. Підстави для формування таких напрямків з'явилися, дякуючи доступу сьогодні до книг, які раніше були забороненими чи невідомими. До них ми відносимо книги М.О. Бердяєва, В.І. Вернадського, О.Ф. Лосева, М.О. Лосського, І.І. Мечникова, книги сучасних медиків-психотерапевтів, психологів, соціологів, філософів.

Таким чином, в поняття «культура» нами вкладається таке її значення, сутність якого полягає в подоланні чогось негативного і наявності готовності створювати позитивні, високі морально-духовні й матеріальні цінності, що здатні задовольнити будь-які потреби людини. Поділ культури на матеріальну й «духовну» є цілком виправданим з погляду загальнолюдської цивілізації та й окремої особистості. Людська особистість – це складне морально-духовне та матеріально-фізіологічне утворення, що живе й розвивається як за законами живої природи (біологічними), так і за загальнолюдськими вічними психолого-соціальними, моральними, духовними. В цьому складність і неповторність кожної індивідуальності. З'являючись на світ як біоло-

гічна істота, що володіє й одразу ж проявляє спадкові (генетичні, біологічна) інстинкти, людська особистість уже прижиттєво (цілком свідомо) опановує низкою моральних правил і духовних здібностей, всебічно розвиваючи свої можливості, коли й сама свідомість і готовність до спланованих дій відрізняє людину від усього іншого живого світу. Як написав у своєму геніальному романі Л. Толстой «Воскресіння», що тільки з'явившись на світ людський нащадок починає кричати та вимагати до себе уваги. Але народження і смерть у людей теж відбуваються по-особливому, з елементами культури, обрядовості, дотримання певних віковичних правил, традицій, бажань сім'ї близьких. Тут культура особистості проявляється в усіх стосунках по-різному, впливаючи на соціальне й природне довкілля, взаємовідносини між окремими особами, сім'ями, групами людей. Таким чином і можна пояснити феномен індивідуально-особистісної культури. Вона є неодмінним елементом педагогічної майстерності. По суті й сам термін «майстерність» передбачає включення до нього низки дій, спрямованих на високий рівень розв'язання різних загальнолюдських і професійних навчально-освітніх і виховних завдань.

Для кожного спеціаліста важливо бути здоровим. Чому людина хворіє? Відповідь на таке просте й важливе запитання теж можна знайти в педагогіці, в теорії і методиці виховання. В художній і науково-популярній літературі XIX–XX століття знаходимо безліч тому свідчень. Про це пише Л.М. Толстой і В.В. Вересаєв, А. Менегетті та Г.М. Ситін, М.О. Лосський і вчителі-новатори. Всі вони сходяться у тому, що людина може не хворіти взагалі. Навіть під час першої і другої світової воєн зустрічались дивні ситуації, в яких люди виживали в самих складних ситуаціях, в яких залишитись живим, здавалось, просто було неможливо. І саме тут автор має намір відповісти на питання: чому людина хворіє, як можна зберегти здоров'я і працездатність, як зберегти дітей від захворювань? На поставлені питання вже сьогодні можна відшукати переконливі відповіді про те, що людина народжується для щастя, як птах для польоту, що кожен може жити довго й бути здоровим. Сьогодні відомі системи Порфирія Корнійовича Іванова й Едуарда Олександровича Гуляєва, методика сімейного виховання дітей Нікі-тіних та педагога Б.Ф. Шаталова, які забезпечували бездоганне здоров'я найпростішими способами. В практиці вчителя В.Ф. Шаталова

не тільки всі діти були здоровими але й засвоювали навчальні предмети на «4» і «5» Різні школи йогів дають теж приклади активного й здорового довголіття без застосування будь-яких медикаментозних засобів. Досвідчені лікарі одностайні в пошуках відповіді: хворіють діти, яких погано виховують. Навіть медики переконані: основна причина хвороб – це погане виховання. Довго й щасливо живуть люди, які добровільно трудяться та морально й духовно добре виховані. Є підставити дати такі відповіді на питання про те, як не хворіти.

1. Безліч хвороб з'явилося як реакція на ліки. Відомо понад 3500 алергічних захворювань, що викликаються ліками. Сумнівним тут є те, що ніхто точно не знає, як лікувати алергію. Медики в пошуках відповіді.

Сьогодні навіть лікарі пропонують звертатися до немедикаментозних способів, що може зменшити вживання ліків та настерегти від алергії. З'явилась наука **валеологія**, яка вивчає, як бути здоровим без ліків.

2. Люди хворіють тому, що не знають, що вони можуть обійтись без захворювань. І тут не тільки школа, вчителі, сім'я, засоби масової інформації відіграють важливу роль: знати, вправлятися у правильній, здоровій поведінці. Аналіз засобів та можливостей здорового способу життя щоразу в школі й дома принесе затишок та допоможе зекономити матеріальні ресурси.

Безумовно, що виникає низка питань про те, яким чином учитель може забезпечити здоровий спосіб життя та впливали на сім'ю. Відповідей безліч, але першою є постать самого вчителя: здорового, красивого, добре вихованого.

3. Дотримання санітарно-гігієнічних норм і правил, норм моральної поведінки. Ми навмисно не поєднуємо ці дві вимоги: дотримання вимог санітарії і гігієни та правил поведінки. І обидві вимоги можливі, для виконання при умові їх знання, засвоєння на рівні переконання. Це означає, що санітарно-гігієнічні й морально-етичні правила, норми, теорія і методологія їх існування повинні поширюватись і засвоюватись на рівні зовнішніх і внутрішніх особистісних переконань. Як говорить Едуард Олександрович Гуляєв (с. 15), будь-яка клітина людського організму – то є істота, що думає, мислить. При хворобі будь-якого органу він буває пронизаний енергією інформації про той стан, тобто, кліти-

на організму «вже знає, як неправильно працювати», тому й хворіє. Якщо видалити інформацію про хворобу, то до органу повертається ця інформація («хвороблива») і заважає «правильно діяти». Відбувається повернення хворого органу до нормального режиму роботи, якщо до нього йде інформація про здоров'я, здорову клітину організму.

Сутність інформаційно-педагогічної технології виховання вчителя в класичному університеті полягає у використанні високого науково-методологічного рівня, особливо онто-інвайронментального підходу до навчання, освіти, культурологічного тлумачення основ педагогічної майстерності та широкого використання вічних морально-духовних цінностей, якими є такі добродіє, як Віра, Надія, Любов. Ми виховуємо щасливого вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брайловский Н.С. Записки императорской Академии наук XVII ст. Интлит. Иссл. в 2-х ч. ч с прилож. – С.-Пет. – 1902.
2. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. – М.: Наука, 1989. – 261 с.
3. Гельвеций К.А. Истинный смысл системы природы. – М.: Новая Москва, 1923, – 163 с.
3. Гельвеций К.А. О человеке, его умственных способностях и его воспитании. – М.: Соцгиз, 1938. – 251 с.
5. Гончарова Т.И. Уроки истории – уроки жизни. В. кн.: Педагогический поиск. М.: Педагогика, 1987. – С. 271 - 301.
6. Гуляев З., Гуляева Ф. Исцелить себя – просто! Изд-во «Optimum», 2008. – 352 с., ил.
7. Добролюбов Н.А. Уроки, заданные жизнью. – М., 1987.
8. Нечепоренко Л.С. Педагогічна майстерність. Монографія. – Харків: ХНУ. 2009. – 270 с.